

stuk behandelen. Ook de Nederlandse Arbeidsdienst werd principieel afge-
wezen maar ten aanzien van het verzet daartegen was de stem van de kerken
niet duidelijk; dat zullen wij, omdat dit punt vooral in '42 aan de orde kwam,
eerst in ons volgende deel schetsen. Het totale beeld is dus niet gelijkvormig
en het spreekt vanzelf dat de onzekerheid hoe ver men diende te gaan, vooral
tot uiting moest komen bij het overleg in het Convent der Kerken. Immers,
daar ging het er juist om, niet alleen te bevorderen dat de protestantse kerk-
genootschappen één lijn trokken maar ook dat zij gemeenschappelijk, dui-
delijk en publiekelijk zowel tot 'de Overheid' als tot de gelovigen het
woord zouden richten in geloofskwesties die *tegelijk* politieke kwesties waren.

Convent der Kerken

Het Convent der Kerken was op 25 juni '40 voor het eerst bijeengekomen
en acht protestantse kerkgenootschappen gingen aan de beraadslagingen deel-
nemen: de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken, de
Christelijke Gereformeerde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Hersteld
Verband, de Remonstrantse Broederschap, de Algemene Doopsgezinde
Sociëteit, de Evangelisch-Lutherse Kerk en het Hersteld Evangelisch-
Luthers Kerkgenootschap. Van deze acht hadden evenwel de beide Lutherse
kerkgenootschappen niet hun handtekening gezet onder het protest naar
aanleiding van de eerste anti-Joodse maatregelen dat eind oktober '40 bij
Seyss-Inquart ingediend was en dat enkele dagen later in de meeste pro-
testantse diensten was voorgelezen, niet evenwel in de gereformeerde en
evenmin in de christelijke gereformeerde. Op grond van de bezwaren der
twee lutherse kerkgenootschappen was voorts begin november besloten, het
onderwerp 'het antisemitisme' van de agenda van het Convent af te voeren.

Binnen de Gereformeerde Kerken en binnen de Evangelisch-Lutherse
Kerk leidden deze gebeurtenissen tot kritiek. Als vertegenwoordiger van
eerstgenoemd kerkgenootschap in het Convent werd, gelijk reeds vermeld,
prof. Kuyper door Donner vervangen. Binnen de Evangelisch-Lutherse
Kerk bleek het nodig, een bijzondere synode bijeen te roepen. Daar kreeg de
synodale commissie (het kerkbestuur) nog juist een meerderheid voor haar
besluit, de brief aan de *Reichskommissar* niet mede te ondertekenen. Het was
een Pyrrhus-overwinning, want toen de uitslag van die stemming bekend
werd bij de gemeenten, rees er zulk een storm van protesten dat de synodale
commissie het geraden achtte, afgevaardigden van alle kerkeraden in verga-
dering bijeen te roepen. Hier bleek duidelijk dat men wenste dat de Evange-